

Overzicht van de aard van de klassieke Indiase filosofie

Dit leerboek beleefde in 2015 de derde herziene druk. Het is een inleiding in de geschiedenis van de klassieke Indiase filosofie. Het is in 2000 geschreven ter aanvulling van de leerstof *Yoga Dipika* (Licht op Yoga) voor leerlingen van het *Iyengar Yoga Centrum* in Amsterdam.

De samenstellers geven gereserveerde omschrijvingen en analyses van de esoterische systemen van het oude Indiase denken, zoals het pad van yoga, de leer van de *Bhagavad Gita* en de (advaita) vedanta.

Yoga is gericht op het lichamelijke en geestelijke eenworden, waardoor de mens tot harmonie met de kosmos kan komen. De *Bhagavad Gita*, het lied van de Heer, behoort tot de grote wijsgerige geschriften. Het is opgenomen in de Mahabharata en bevat de dialogen tussen Sri Krishna en Arjuna over orde en gezag.

De (advaita) vedanta is door Sri Adi Shankara in de zevende eeuw nieuw leven ingeblazen. Het is gericht op realisatie van het Zelf.

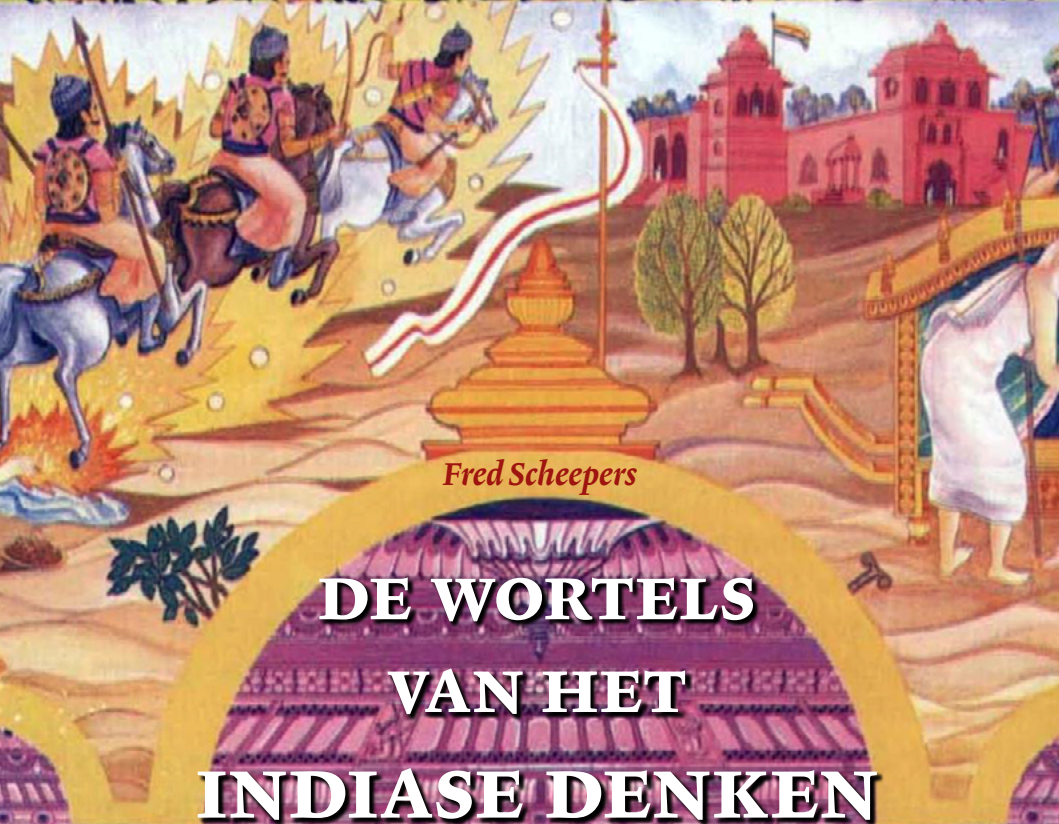
Het bevat een overzicht van de uitspraak van Sanskriet en een verklarende woordenlijst. Het is een uitstekend geredigeerd leerboek. Het taalgebruik is zeer zorgvuldig.

(NBD/*Biblion*)

ISBN 9789077787250

Olive Press/Zuider-Amstel

DE WORTELS VAN HET INDIASE DENKEN

Inleiding in de geschiedenis van de Indiase filosofie

Alfred R. Scheepers

**DE WORTELS VAN
HET INDIASE DENKEN**

Zuider-Æmstel 2018

Oorspronkelijke titel: *An Orientation in Indian Philosophy*,
Olive Press, Amsterdam 1997
Uit het Engels vertaald door de auteur.

Eerste druk 2000
Tweede herziene druk 2010
Derde herziene druk 2015

Copyright © Olive Press 2015
Olive Press is een imprint van Uitgeverij Abraxas *Zuider-Æmstel*
olivepress@uitgeverijabraxas.nl – olivepress.uitgeverijabraxas.nl

AFBEELDING FRANSE TITELPAGINA

Jain-heilige, gemaakt van een bronzen plaat waaruit de contouren van het
staande figuur is weggesneden. Integrale plint.

© Horniman Museum and Gardens, Londen

NUR 739 India, filosofie
ISBN 978-90-77787-25-0

Zoals het reddend vlot
dat alle dingen draagt
en zoals het moment
dat alle tijden tot object heeft
zo is het onderscheidend kennen

(Yoga-sūtra 3:54)

Inhoud

Sanskriet uitspraak	9
Woord vooraf	11
Inleiding	13
<i>De wortels van het indische denken</i>	19
1 De oorsprong van de Indiase cultuur	19
2 Drie wereldbeschouwingen	21
De religieuze wereldbeschouwing	21
De magische wereldbeschouwing	22
De filosofische wereldbeschouwing	26
3 Ontwikkelingen in het brahmanisme	33
De helende waarheid	34
Brahman, het levensbeginsel	38
De Vaiṣṇava	43
Saṃskāra	49
De Avatāra	54
De negen Avatāra's van Viṣṇu	55
4 Het jaïnisme	56
De levens van een heilige	58
Hiṃsā en ahimsā	64
Karma en mokṣa	65
Jāinistische yoga	66

5	Het boeddhisme	69
	Verschillen jaïnisme en boeddhisme	73
	Het leven van de Boeddha	72
	Het boeddhistische wereldbeeld	75
	De leer van het afhankelijk ontstaan	79
6	De filosofie van de yoga	85
	Kapila en de Sāṃkhya-school	86
	Het yoga-systeem van Patañjali	93
	Westerse wetenschap en de yoga	93
	India en Europa	105
7	De filosofie van het ritueel	112
	De ontologie van de Mīmāṃsā	115
	De brahmaanse opvatting van de dharma	118
8	Het ontstaan van de Bhagavad Gītā	122
9	De Vedānta	135
	Nawoord	145
	Verklarende woordenlijst	149
	Literatuur	157
	Register	166

Uitspraak van het Sanskriet

a - dat	ā - vader	e - beet
u - doet	ū - loer	o - schoon
i - pit	ī - bier	ṛ - zwabber

kh - pakhuis	gh - Bhaghwan	g - Gegend (Duits)
ñ - ding	c - match	ch - matches (Eng.)
j - Joe	jh - joke (Eng.)	ñ - Angélique
jñ - Guillaume	ś - jam (Ned.)	ṣ - chauffeur
y - ja	v - water	

De volgende klanken zijn retroflex. Deze letters met punt eronder worden uitgesproken zoals in het Engels. Zonder punt worden dezelfde letters uitgesproken als in het Nederlands.

ṭ - toe	ḍ - drown	ṇ - unrest
---------	-----------	------------

ṁ - wordt gebruikt i.p.v. n, ñ, ṅ, m, of klinkt als 'm' in het Frans 'faim'.

ḥ - stemloze h. Zonder punt is de h stemhebbend.

Woord vooraf

Dit boekje is geschreven als *Inleiding in de geschiedenis van de Indiase filosofie* voor studenten van het *Iyengar Yoga Centrum* in Amsterdam. Ook bij de *Stichting Yoga & Vedanta* was er behoefte aan een vertaling van *An orientation in Indian philosophy*.

De Indiase filosofie wordt vaak behandeld als iets dat los van de realiteit van de Indiase samenleving staat. In dit boek wordt geprobeerd om filosofie, religie en yoga in hun sociale context begrijpelijk te maken.

Het domein van de Indiase filosofie en religie is immens, de hoeveelheid literatuur schier onuitputtelijk en geen enkel boek kan een volledig overzicht presenteren.¹

Het boekje behandelt het ontstaan van de Indiase filosofie tot aan de tijd van de beroemde Advaitin Śaṅkara (788-820). Het beoogt een oriëntatie te zijn van de vroege periode waaruit het latere Indiase denken is voortgekomen en probeert om in een klein en overzichtelijk werk enig licht te werpen op de beweegredenen die leidden tot de ontwikkeling van het Indiase denken.

Amsterdam, 2000

A.R.S.

De tweede druk is herzien door Alfred Scheepers & Daniël Mok. De opmerkingen van de laatste zijn tussen [teksthaakjes] geplaatst.

Amsterdam, 2015

D.M.

1 [Zie ook de bijdragen van A. Scheepers e.a. in *25 eeuwen oosterse filosofie* onder redactie van Jan Bor, Amsterdam 2003.]

Inleiding

De meeste boeken over Indiase filosofie maken een verschil tussen de orthodoxe en heterodoxe systemen van het Indiase denken. De orthodoxe komen uit hindoetraditie die de autoriteit van de Vedische openbaring erkent. De andere traditie is de *śramana* die niet-Vedische religies van jainisme en boeddhisme omvat. In het algemeen worden de genoemde stromingen systematisch behandeld. Ze beginnen bij de orthodoxe systemen van de Vedānta, Pūrva-mīmāṃsā, Sāṃkhya, Yoga, Nyāya (logica) en Vaiśeṣika (natuurfilosofie), om dan verder te gaan met de niet-orthodoxe systemen. Je krijgt de indruk dat deze systemen, sinds ze uit de hemel gevallen zijn, ongewijzigd voortbestaan en dat ook altijd zullen blijven doen.

Men gaat er vanuit dat dit merkwaardige verschijnsel, dat zo scherp contrasteert met de manier waarop de filosofie zich in de Europese geschiedenis heeft ontwikkeld, te maken heeft met het verschil tussen de Europese geest en de Indiase.

Het hindoeïsme kent geen orthodox geloof en orthodoxe filosofieën. Het hindoeïsme is meer een verzamelnaam voor de kleurrijke verscheidenheid van religieuze praktijken in India die meer of minder een gezamenlijk begrippenkader en een culturele achtergrond delen. Deze achtergrond wordt tot op grote hoogte ook gedeeld door het jainisme en het boeddhisme. Wat is het verschil?

Het lijkt erop dat het huidige begrip van de Indiase filosofie losstaat van Indiase geschiedenis en bedacht is door 19^e en 20^e eeuwse brahmanen en indologen. Wat is de Indiase geschiedenis? Wat weten we – behalve het koloniale verleden – van de Indiase historie? Vaak wordt gesteld dat India geen echte geschiede-

nis heeft in de westerse of Chinese zin van het woord.

De Indiase geest zou niet geïnteresseerd zijn in vluchtige verschijnselen maar alleen in de eeuwige waarheid. Voor zover dit al waar is, zou dit eerder betekenen dat het reconstrueren van de Indiase geschiedenis lastig is dan dat India geen geschiedenis heeft. Het is ook lastig om de oude teksten in het Sanskriet en Middel-Indiase talen te onderzoeken op gegevens die relevant zijn voor de reconstructie van een Indiase geschiedenis. In een land als India staat de economische ontwikkeling voorop, de geesteswetenschappen en het vak geschiedenis in het bijzonder hebben een lagere prioriteit. Of zou onderzoek een minder aantrekkelijk beeld van het Indiase verleden onthullen dan het huidige beeld?

De ware geschiedenis van het Indiase denken zal niet in dit werk worden gevonden. Wel biedt het een raamwerk voor verder onderzoek. Het poneert de hypothese dat het Indiase denken zich ontwikkelde uit een cultuurbotsing, en laat zien dat de evolutie van dit denken op een begrijpelijke manier geïnterpreteerd kan worden door het aanvaarden van die veronderstelling. Dit bewijst niet dat de veronderstelling boven iedere twijfel verheven is. Hopelijk levert het historici argumenten om haar serieus te nemen. Door een uitdagende visie te presenteren, worden de aanhangers van de orthodoxie wellicht geprikkeld om hun eigen gezichtspunt met feiten te staven.

De gedachte achter dit boek is een ontmoeting tussen twee verschillende manieren van denken. De ene manier is geworteld in de oude inheemse stedelijke cultuur van India. Tot dit type van denken behoren de ideeën van gebondenheid in en bevrijding van de kringloop van hergeboorten. De andere lijn van denken komt tot wasdom onder een herdersonvolk dat zich ontwikkelt tot een klasse van feodale heersers. Hier is basisgedachte een eeuwige orde, een orde die zijn eigen feodale macht projecteert en, zo gelooft men, het hoogste goed op aarde vertegenwoordigt. De eerste ontmoeting tussen deze twee denkwijzen was

rond 1500 v.C.¹ Al het Indiase denken ontwikkelde zich als een dialoog tussen deze twee fundamenteel verschillende denkwijzen: het ene type zoekend naar vrijheid, het andere naar een stabiel sociaal evenwicht. Aanvankelijk ontwikkelden beide typen zich door zich tegen elkaar af te zetten, tegelijkertijd zien we ook een tendens tot syncretisme. Uiteindelijk krijgt vóór het einde van het eerste millennium n.C. deze versmelting van filosofische en religieuze opvattingen en meningen van verschillende herkomst de overhand en gaat het Indiase denken een nieuw tijdperk van zijn geschiedenis in. Een simpel schema – in de opinie van sommigen misschien al te simpel – maar men kan ermee verder. De onderliggende gedachte is dat menselijke ideeën zich niet kunnen ontwikkelen los van de maatschappij waarin ze groeien. Metafysica is, verre van dat ze een soort silhouet van een eeuwige waarheid zou zijn, eerder een nauwgezette weergave van een systeem van sociale relaties in een soort geheime code. Dit boek is niet alleen een bijdrage aan de geschiedenis van het Indiase denken, het biedt ook aanknopingspunten om de Europese filosofie te beschouwen als de verhullende taal die uitdrukking geeft aan bestaande machtsstructuren.

Hier loert het gevaar van een universeel relativisme. Het boek zingt niet mee in het koor van de deconstructivisten. Er is geen reden om te wanhopen aan de mogelijkheid van waarheid. Niet alles dat gezegd is, werd gezegd met het oog op deze waarheid. Het menselijk leven is niet vrij is van noden en geconditioneerd denken. Er is ook een verlangen naar waarheid en

1 Er zijn aanwijzingen voor een vroegere aanwezigheid in India van de (Indo-Europese) herdersvolken, de *Ārya*'s. De werkwijze van de auteur is minder gebaseerd op dateringen als wel op de sociale verhoudingen die blijken uit de Indiase overleveringen. Vgl. Klaus Klostermaier, *A Survey of Hinduism*, p.34 e.v. Een afbeelding toont een prehistorische rotstekening van 30.000 v.C. van een man met een pijl en boog en een met schild en kromzwaard, niet van steen want die zou bij de eerste houw breken.